

Oy Mika Paloheimo Ab

Oikeusministeriö
PL 25 - Eteläesplanadi 10
00023 VALTIONEUVOSTO

Vaasa 06.01.2009

Oikeusministeriö

9. 01. 2009

ad 7 / 41 / 2008
Jaro

Oikeusministeriön asettamalle työryhmälle, joka tehtävänä on arvioida oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevan sääntelyn tarkistamista

Ajatuksia ja mietteitä uudistuksesta lakiasiaintoimiston puitteissa toimivalta lakimieheltä

Aktivoiduin työryhmän asettamisen jälkeen ja asettamispäätöksen tekstiin tutustuttuani asiassa oikeusministeriön suuntaan alkusyksystä 2008 ja sain luvan laittaa ajatuksiani paperille ja toimittaa sen työryhmälle tiedoksi. Työryhmässä ei ole jäsenenä lakiasiaintoimiston puitteissa toimivaa lakimestä taikka muun tyyppisissä puitteissa ja olosuhteissa (esim. yritykset ja muut yhteisöt sekä viranomaiset) oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtäviä hoitavaa lakimestä. Syy – mikä käydyissä keskusteluissakin todettiin – on luonnollisesti jälleen kerran se, että lakiasiaintoimiston tai muissa edellä tarkoitetuissa puitteissa toimivilla oikeudenkäyntiasiamiehillä ja -avustajilla ei ole kattavaa yhteistä elintä, joka toisi heidän sanaansa kuuluville.

Allekirjoittanut ammatillinen tausta lyhyesti on seuraava. Valmistuin oikeustieteen kandidaatiksi alkuvuodesta 1993. Parin viransijaisuuden jälkeen toimin mainitun vuoden kevästä lähtien lakimiehenä vaasalaisessa perintä- ja lakiasiaintoimistossa ja syksystä 1995 oman toimiston puitteissa. Toimistomme on Lakiasiaintoimisto Juridisk byrå Oy Mika Paloheimo Ab. Hoidan asioita laidasta laitaan eli toimin yleistoimistona hoitaen kaikenlaisia erilaisia oikeudellisia asioita sekä yksityisille henkilöille että yrityksille ja muille yhteisöille. Olen varsin aktiivinen ja tunnettu toimija Vaasassa. Hoidan jatkuvasti tuomioistuimessa sekä siviili- että rikosasioita, joita molempia sekä tavallisina toimeksiantoina että oikeusapuasioina samoin kuin rikosasioita puolustajana. Toiminnassani olen aina noudattanut hyvää asianajotapaa; ja kuten olen eri yhteyksissä pannut merkille usein paremmin ja tarkemmin kuin keskiverto riviasianajaja. Tämä on käytännön juristin sekä jatkuvasti tuomioistuimessa toimivan oikeudenkäyntiasioita hoitavan oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan puheenvuoro yli viidentoista (15) vuoden käytännön kokemuksen pohjalta ja jälkeen.

Pidän itsekin uudistamistarvetta aiheellisena. Oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana toimiminen on vastuullinen työ ja tehtävä, kun siinä hoidetaan ihmisten ja yritysten asioita, joissa kysymys on oikeusturvasta ja siitä huolehtimisesta; kutsun käytännön toimintaa tuomioistuimissa usein viimekätiseksi asianhoitotasoksi. Lainsäädäntö tältä osin on vanhentunut eikä se vastaa tämän päivän laatuvaatimuksia. Katson kuitenkin, että nyt – juuri tässä kohtaa – olisi syytä laajentaa tarkastelunäkökulmaa ja kyseenalaistaa enemmän koko järjestelmää sekä sen toimivuutta ja asianmukaisuutta sekä harkita vielä isompaa remonttia ja kokonaisuudistusta.

Olen sitä mieltä, että Suomen Asianajajaliiton lakisääteinen erityisasema on aikansa elänyt ja pitäisi poistaa. Koko järjestelmä koskien kaikkia oikeudenkäyntiasiamiehinä ja -avustajina toimivia lakimiehiä tuli yhdenmukaistaa ja yhtenäistää. Asianajajaliiton asema jäisi normaaliksi ja tavalliseksi yksityisoikeudelliseksi yhdistykseksi, joka hoitaa jäsenistönsä edunvalvontaa ym.

Koko asianajajaliiton historia ja tausta ja nimenomaan sille lainsäädännöllä annettu erityisasema on kaikkien tiedossa. Kun aikoinaan yhteiskunnan ja sen mekanismien hiljalleen kehittyessä nähtiin, että tietyt vastuulliset ammatit ja alat tulevat erityissääntelyn ja -valvonnan alaisiksi, aktivoituivat näiden alojen toimijat yhteiskunnan ja sen kaikkinaisten mekanismien ollessa vielä kehittymättömämmässä vaiheessa ikään kuin ajoissa perustamaan ja aikaansaamaan omille organisaatioilleen valtaa – valvontaa ym. – suhteessa omaan ammattikuntaansa, jolloin vältetään ulkopuolinen invaasio, ja lobbaamaan näille järjestelyille valtiovallan siunausta tarvittavan lainsäädännön, jolla järjestelyt vahvistetaan, muodossa. Kaikista pisimmälle tässä oman ammattikunnan autonomiassa onnistui asianajajat. Näitä edellä tarkoitettuja ”valvon itse itseäni” - järjestelyjä on vuosikymmenten saatossa pikkuhiljaa purettu ja siirretty historiaan sekä saatettu tärkeät vastuulliset alat ja ammatit aidon ulkopuolisen kontrollin piiriin, mutta asianajajaliitto on sen pitkän historian ja sille aikaansaadun vahvan erityisaseman vuoksi pystynyt sitkeästi säilyttämään erityisen ja tämän päivän maailman näkökulmasta hyvin erikoisen asemansa. Tämä olisi korkea aika heittää historian romukoppaan ja purkaa tai ainakin kauttaaltaan uudistaa.

Itse olen siis päättänyt toimimaan lakiasiaintoimistona. Tämä on tietoinen oma valintani; tarkemmat rationaaliset ja analyyttiset syyt tälle ratkaisulle eivät kuulu tähän; toteanpa vain, etten edes halua itse asianajaja nimekettä, vaan haluan olla ja toimia lakimiehenä. Mainitsen silti, että en ole koskaan voinut ymmärtää sitä, että jokin ala tai ammattikunta voisi omissa pikku piireissään veljellisesti tai vähintään puoliveljellisesti tehokkaasti ja aidosti valvoa itse itseään. Tämä on omassa oikeudellisessa ajattelussani täysin vieras instituutio ja vastenmielinenkin asiointi.

Koko oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskeva sääntely tulisi uudistaa tämän päivän yhteiskunnan yleisiä laatu- ja arvokäsityksiä vastaavalle tasolle. Se ei missään tapauksessa ole mikään asianajamonopoli tai pakkojäsenyys jossakin yhdistyksessä. Koko alan uskottavuuden ja luotettavuuden perusedellytys on se, että ala on ulkopuolisen, puolueettoman ja riippumattoman viranomaisen valvonnassa. Kysymys on myös mitä suurimmassa määrin siitä, että valvonta on aitoa ja todellista. Ja – jälleen kerran, tässäkin yhteydessä kuten nykypäivänä tapana on – myös siitä, ettei se vain ole sitä, vaan että se myös ulkopuolisen tarkastelijan silmin näyttää siltä.

Minun mielestäni uudistus tulisi olla seuraavan tyyppinen:

- Perustetaan viranomaisen, esim. oikeusministeriön ylläpitämä tai sen alainen, yksi ja yhtenäinen oikeudenkäyntiasiamies ja -avustajarekisteri, johon tulee kaikkien tuomioistuimissa asioita hoitavien asianajajien ja lakimiesten rekisteröityä jossakin tietyssä ajassa, esim. kuuden (6) kuukauden kuluessa, lain voimaantulosta. Siirtymäajan jälkeen kukaan asianajaja tai lakimies, joka ei ole rekisterissä, ei voi

toimia oikeudessa lainoppineena oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana (mahdollinen uudistuksen yhteydessä harkinnan alle asetettu rajoitettu maallikkoavustaminen jätetään kokonaan tämän tarkastelun ulkopuolelle). Rekisterin tulee olla julkinen, jotta kuka tahansa voi halutessaan tarkistaa, keitä siellä on ja että esim. oma asiamies tai avustaja on rekisteröity oikeudenkäyntiasiamies ja -avustaja tai tarkistaa hänen muut rekisteröidyt tietonsa. Rekisteriin tulisi merkittäväksi kustakin asiamiehestä ja avustajasta ainakin henkilötiedot (täydellinen nimi ja syntymäaika), yhteystiedot ja kotipaikka, valmistumisajankohta sekä rekisteröitymisajankohta. Mahdollisesti rekisteröitymisen yhteydessä viranomaiselle tulisi toimittaa tutkintotodistus, joka jäisi ei julkiseksi asiakirjaksi, jos halutaan todella kontrolloida ja varmistua, että kaikki rekisteröivät oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat varmuudella ovat oikeustieteen kandidaatin taikka vastaavan ylemmän oikeustieteellisen tutkinnon suorittaneita.

- Jokaiselle rekisteröidylle oikeudenkäyntiasiamiehelle ja -avustajalle annetaan oma yksilöintitunnus (aivan vastaava kuten lääkäreillä SV-numero), joka yksilöi asiamiehen/avustajan. Tämä tunnus voitaisiin – tarvittaessa/mahdollisesti, jos tämän harkittaisiin edesauttavan järjestelmän ja valvonnan ym. toteutumista – merkitä jokaisessa tuomioistuinasiaassa asiamiehenä tai avustajana toimivan nimen yhteyteen ja sitä voitaisiin käyttää esim. kaikissa oikeudenkäyntikirjelmissä. Tämä yksilöisi turvallisesti, yksiselitteisesti ja tehokkaasti asiamiehen/avustajan. (Nythän vielä tällä hetkellä ei ole mitään kontrollia siihen, kuka oikeudenkäynneissä asiamiehenä/avustajana toimii; periaatteessa, joskaan ei juurikaan käytännössä mitenkään/ollenkaan, on mahdollista, että kuka tahansa ”kadun mies” hoitaa oikeudessa asiamiehenä tai avustajana asiaa.)
- Rekisteröidylle oikeudenkäyntiasiamiehelle ja -avustajalle voisi perustaa jonkin yhtenäisen nimekkeen tai vastaavan (vähän vastaavasti kuin kiinteistönvälitysalalla LKV), joka kertoo heti yleisölle, että kyseessä on rekisteröity asiamies/avustaja.
- Perustetaan lautakunta taikka vastaava, jonka jäsenet määrää viranomainen, esim. oikeusministeriö. Lautakunta olisi riippumaton ja puolueeton elin, jonka jäseninä (kaikki lainoppineita) toimisivat laissa määrättyjen tahojen edustajat; esim. ja ainakin tuomioistuinlaitoksen, syyttäjälaitoksen ja oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien sekä ehkä myös yliopistolaitoksen (prosessioikeuteen perehtynyt) ja oikeusministeriönkin edustajat. Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien edustajat olisivat luonnollisesti selkeässä vähemmistössä.
- Yllä tarkoitettu lautakunta tai vastaava valvoisi oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia sekä käyttäisi heihin kohdistuvaa kurinpito- ja seuraamusjärjestelmää. Lisäksi lautakunta voisi määrätä hyvää asianajajatapaa vastaavat kulloinkin voimassa olevat ammattieettiset ym. käytännön säännöt, joita jokainen oikeudenkäyntiasiamies ja -avustaja on velvollinen noudattamaan. Lautakunnan päätöksistä, jotka koskevat asiamiehiin ja avustajiin kohdistettavaa sanktiota, tulisi olla asiamiehen ja avustajan oikeusturvan nimissä valitusoikeus johonkin määrättävään instanssiin/elimeen erityisesti merkittävissä asioissa, joissa on kysymys rekisteristä poistamisesta määrääjäksi tai jopa lopullisesti kokonaan (jos tällainen viimeksi

mainitun hyvin ankaran sanktion mahdollisuus harkitaan joissakin lähinnä varmaankin ääritapauksissa mahdolliseksi ja kohtuulliseksi). Mahdollisiin tuomioistuinten käytettäväksi perustettaviin oikeudenkäyntiasiamiesten ja -asiamiesten valvontakeinoihin ei tässä oteta kantaa, koska se ei kuulu tämän kirjelmän ydinalueeseen; joka tapauksessa mahdollisissa niissäkin tulee asiamiehen ja avustajan (ja sitä kautta mahdollisesti myös päämiehen) oikeusturvanäkökulmat selkeästi huomioida – lähtökohtaisesti itsenäinen oikeudenkäyntiasiamies ja -avustajaj asema on sekin tärkeä asia.

- Lautakunnalle tai vastaavalle tulisi perustaa jonkinlainen kokopäivätoiminen toimielin tai sihteeristö/vastaava, joka hoitaisi käytännön toimia, asioiden valmistelua sekä tarvittavaa omaa – esim. erityyppisten ilmoitusten johdosta – aktiivista valvontaa, esim. edellyttämällä rekisteröidyltä oikeudenkäyntiasiamieheltä ja -avustajalta erilaisia selvityksiä ja asiakirjoja valvontafunktion täyttämiseksi.
- Rekisteröidylle oikeudenkäyntiasiamiehelle voitaisiin asettaa lainsäädännössä erilaisia velvoitteita, kuten esim. työryhmän asettamispäätöksessä kirjattu velvollisuus osallistua (esim. tuomioistuinten järjestämää) täydennyskoulutukseen ja ottaa vähintään tietyn suuruinen vastuuvakuutus ym.

Edellä todettu koskisi järjestely koskisi siis yhtäläisesti ja yhdenmukaisesti kaikkia tuomioistuinasioita hoitavia juristeja, sekä asianajajaliiton jäseniä että kaikkia muita lakimiehiä, jotka oikeudessa toimivat asiamiehinä ja avustajina; en siis katso mielekkääksi, perustelluksi enkä oikeaksi jonkin oman rinnakkaisen ”lupajärjestelmän” taikka vastaavan perustamista muita asiamiehiä/avustajia kuin asianajajia varten, vaan nimenomaisesti yhden ja yhdenmukaisen edellä kuvatun tyyppisen ulkopuolisen, riippumattoman ja viranomaislähtöisen järjestelmän luomista koskemaan kaikkia avustajia yhtäläisesti.

Kokonaan toinen asia on se, että järjestely ja järjestelmä ulotettaisiin koskemaan kaikkia oikeudellisia palveluja – siis myös ulkoprosessuaalisia eli ei-tuomioistuinasioita koskevia asioita – tarjoavia lakimiehiä, sekä liiton jäseniä että ei-liiton jäseniä. Itse pitäisin tätäkin mahdollisena harkita eli tätäkään en ainakaan suoralta kädeltä mitenkään pois sulkisi. Ehkä kysymys tältä osin on kuitenkin tulevaisuuden asiasta ja kehitystyöstä. Asia vaatisi kokonaan uuden lain sekä asianajajalain totaalista muuttamista. Järjestelmän ulottaminen kaikkeen oikeudelliseen asianhoitoon on ehkä sen verran iso asia, että sitä voisi lähteä erillisenä menettelynä kehittämään ja valmistelemaan. Eli edettäisiin pala palalta ja keskityttäisiin tässä kohtaa yksinomaan tuomioistuimissa hoidettaviin asioihin sekä siellä asioita hoitaviin oikeudenkäyntiasiamiehiin ja -avustajiin. Tällöin asianajajalain perusstruktuurin voisi toistaiseksi säilyttää kuta kuinkin ennallaan. Joka tapauksessa jos ja kun järjestelmä ulotetaan nyt tai myöhemmin koskemaan myös ulkoprosessuaalisia asioita, tulisi sen vastaavasti ja yhtäläisesti koskea kaikkia ulkoprosessuaalisia asioita hoitavia lainopillisia henkilöitä eli sekä asianajajia että muita lakimiehiä; eli edellä todetun mukaisesti yksi järjestelmä, joka on viranomaislähtöinen.

Mielestäni rekisteriin tulisi ehdottomasti hyväksyä kaikki sinne ilmoittautuvat oikeustieteen kandidaatin tai sitä vastaavan ylemmän oikeustieteellisen tutkinnon suorittaneet lakimiehet; aivan siitä riippumatta, toimiiko henkilö asianajotoimiston, lakiasiaintoimiston tai jonkin muun yrityksen, yhteisön taikka viranomaisen puitteissa tai yksityishenkilönä esim. sivutoimisesti. Oikeutta toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana ei missään tapauksessa tule millään tavoin yleiset kelpoisuusedot täyttäviltä henkilöiltä, lakimiehiltä, rajoittaa. Tätä puoltavat monet periaatteelliset ja käytännön seikat, joista vain joitakin esimerkkejä seuraavassa.

Oikeus valita rajoituksetta lainoppineista henkilöistä oma oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajansa on erityisen perustavaa laatua oleva perusoikeus. On huomioitava myös suomalainen historia ja traditio.

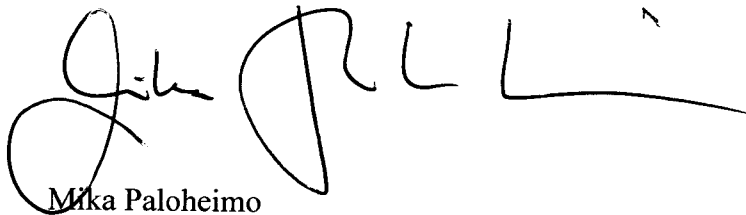
Oikeudenkäyntiasioita hoitamaan tulevien lakimiesten pääsyä tuomioistuimeen, tähän työhän ja alalle ei saa rajoittaa eikä vaikeuttaa, mikä on ainoa palvelujen laadun ja saatavuuden tae. Valtaosaahan kaikista oikeudenkäyntiasioista hoitavat kuitenkin asianajotoimistojen ja lakiasiaintoimistojen puitteissa toimivat asianajajat ja lakimiehet. Erityisesti nuorten alalle pääsyä ei saa vaikeuttaa. Olen todennut, että kynnyksistä näihin töihin, joka usein edellyttää yrittäjäksi ryhtymistä, on monelle liian korkea (tätä pitäisikin jo koulutusvaiheessa huomioida, mutta se onkin jo kokonaan toinen asia). Esimerkiksi Vaasassa nämä tämän alan kuviot ovat olleet jopa pelottavan stabiilit aivan liian pitkään. Uusia kasvoja alalle on tullut viime vuosina todella vähän. Pienemmillä paikkakunnilla, mitä Vaasakin kuitenkin tässä tarkasteluyhteydessä on saati vielä pienemmissä kaupungeissa ja kunnissa, toimistojen yksikkökoot ovat pieniä, eikä uusia rekrytoida tai voida rekrytoida taikka taloudellisista syistä uskalleta rekrytoida. Tälle alalle kuitenkin yleensä päästään tai päädytään lähinnä sitä kautta, että on saanut alalle ”jalkansa oven väliin” pääsemällä töihin johonkin toiseen toimistoon. Isoimmilla paikkakunnilla tämä ei ehkä ole vastaavantyyppinen ongelma, koska niillä on enemmän isompia toimistoja, joihin on helpompi rekrytoida uutta väkeä.

Joka tapauksessa mitään toimenpiteitä, jotka rajoittavat tai vaikeuttavat tuomioistuinjuristiksi pääsyä ja siihen kasvamista, ei missään nimessä tule perustaa; kaiken muun näen selkeästi erityisen vaaralliseksi ja vahingolliseksi koko toimivan oikeudenkäyntiasiamies ja -avustajajärjestelmän kannalta. Tämäkin ala tarvitsee vapaata tervehenkistä kilpailua, joka on paras – jopa ainoa, ainakin tehokkain – tae palvelujen laadusta. Kysymys on myös elinkeinonvapaudesta, aivan kuten asettamispäätöksessä mainitaan. Kaikenlaiset rajoitukset laskisivat oikeudenkäyntiasiamies ja -avustajapalvelujen saatavuutta ja pahimmillaan dramaattisestikin, mikä suoraan johtaisi yleisen oikeusturvan tason heikkenemiseen. Todettu asiointi rajoittaisi kilpailua ja jatkuvaa taistelua asiakkaista, mikä puolestaan alentaisi laatua ja nostaisi hintoja. Selvät säännöt sekä valvonta ja jälkikontrolli on kaikin tavoin järkevämpi ja parempi vaihtoehto: ne, jotka toimivat vastoin asetettuja velvollisuuksia, määräyksiä ja sääntöjä, joutuvat seuraamusjärjestelmän kohteiksi ja viime kädessä alalta ulos, jos syytä ilmenee.

Uudistuksessa kuvastuu selvästi primääristi pyrkimys hakea tietyn laatutason varmentamista oikeudenkäyntiasioissa koskien juuri oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien toimintaa ja roolia prosessissa. Jokin asianajajamonopoli – jota pidän suoraan sanoen käsittämättömänä, että tällaisesta työryhmän asettamispäätöksessä edes puhutaan, niin vikasuunnalla ollaan – tai pakkojäsenyys asianajajaliitossa ei ole tälle minkäänlainen tae. Kun keskiarvoistetaan ja verrataan vastaavassa asemassa (kuinka kauan alalla jne) olevia asiamiehiä/avustajia, en ole huomannut minkäänlaisia eroja keskimäärin oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien välillä riippumatta siitä, millä nimekkeellä he asioita hoitavat ja jutuissa esiintyvät; toki yksilökohtaisia eroja aina on, mutta suuntaansa ja toiseensa. On liiton jäsenenä olevia asianajajia, jotka käytännössä harvakseltaan esiintyvät oikeudessa, eikä prosessikosketus ja -virtuositeetti ole tällaisilla mitenkään huipussaan; aivan vastaavasti tilanne on muilla lakimiehillä, jotka eivät päivätöikseen ”tramppaa” oikeudessa koko ajan. Ei mikään liiton jäsenyys ole tae taidoista ja tiedoista, jotka liittyvät oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana toimimiseen. Avainsanat ovat kokemus ja rutiini. Rutiini tulee vain kokemuksesta. Nämä seikat muodostavat pohjaa hyvälle asiamies- ja avustajataidolle, mikä puolestaan petaa osaltaan mahdollisimman hyvää prosessia.

Siihen, että mahdollisimman laajalle lakimieskunnalle ei suotaisi tätä vapaata mahdollisuutta luoda itselleen kokemusta ja rutiinia oikeudenkäyntijuristina sekä näiden myötä taitoa toimia laadukkaana oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana, ei tule ryhtyä.

Kunnioittavasti

Mika Paloheimo
oik.kand., lakimies, Vaasa